

1981 чылда СССР-ниң экономикактиг болгаш социал хөгжүлдесиниң Күрүне планының дугайында база 1980 чылда СССР-ниң экономикактиг болгаш социал хөгжүлдесиниң Күрүне планының канчаар күүсеттиниң турарының дугайында

(Эгези 1-ги арманда).

СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчысы, СССР-ниң Курпланының даргазы депутат Н. К. БАЙБАКОВТУҢ илеткели

ЭРТЕМНИН БОЛГАШ ТЕХНИКАНЫҢ ХӨГЖҮЛДЕЗИ

Лиг 2,1-миллион кижины беле-лет үндүрүр. Күрүнени капитал салыш-

кынынын болгаш коммунист суботниктериниң ашка-хөргө-ни-би-де чаа-чаа эмчелесери болгаш амбулатория-поли-ника албан чөйрөсүн тудар. Санаторийлери, пансионаттары, диспансерлер, башка-рыкка, турисин албан чөй-рөсүн, пионер лагерлериниң четкелери улам калбарар.

БОЙДУС КАМГАЛАЛЫ БОЛГАШ БОЙДУС КУРЛАВЛАРЫНЫ ЧӨП АЖЫГЛААРЫ

Коммунист партия болгаш Совет чак бойдуз камга-лаары болгаш бойдуз кур-лавларын чөп ажыглаары дээш ишкеш кылды экономикактиг болгаш социал чутула айт-ты, ырыже улау кичээлгеи салыш турар.

Бойдуз камгаларынын хө-мөчелерине күрүненин капи-тал салымшыкынын 1,8 мил-лиард рубль тускайларын илеткелди диматкан. Ол ыш-каш бойдузга өскө-дө ажил-лаа хөмөчелерине планда база көрүп турар.

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРНЫН БУДУРКУЧУ КУШТЕРИН ТААРЫШТЫР ТУРГУЗАРЫ БОЛГАШ АЖЫЛ-АГЫНЫН ХӨГЖҮДЕРИ

Чайгыс аай улау ажил-агый комплекзиниң чырат-бас кезээ болганда, эвилелеш-кен республика бүрүзү-ле бо-дуну ажил-агыйнын тургуз-туган хөмөчелерин айы-биле чутуу экономикактиг хө-

жүдөригө төлөтүп үнүп ки-рип турар. Илеткелди олар-ың бугуруучу куштерин таарыш-тыр тургустунгынын бол-гаш оларын ажил-агыйны хөгжүдериин чамалык айт-тырларын дугайын чутал-лаан.

ДАШТЫКЫ ЭКОНОМИКТИГ ХАРЫЛЗААЛАР

Даштыкы экономикактиг ха-рылзаалар талазы-биле күрү-нени ажил-чорудулганын СССР-ниң болгаш бүтү сопи-алист дөм каттыжылганын экономикактиг быжылгаларын, социализмниң дөмөт систем-анын чурттарын сырый кат-тыштырарыче, тайбын болгаш социал дөмөт системиниң эрге-ажыктары дээш чурттар аар-зынын кады ажилдажылганын калбартырыче утлуган.

1981 чылда Совет Эвилели-ниң даштыкы салымныг со-пиализмниң чурттарын кол-рою хөвээр артар болгаш оларын даштыкы салымныг сопиализмге нити хөмөчө-дө чылым 52 хуу бооп турары-на улау 55 хуу чөдөр. Экономик-ти Дузалажылга Чөвүлелиниң кижигүнү чурттарын аразын-ка салды саарылганын бистин чурттарын экономикактиг хө-жүдериин күрүне планынын таарыштырарыче талазы-биле дугуржылганын үндөйлө-түрүр. ЭДЧ-ниң кижигүнү чурттарын киржилгези-биле СССР-ге бойдузга бол-гаш тууду чөдөрлери ту-дуг тургузары үргүлчүлүр.

Совет Эвилели ЭДЧ-ниң кижигүнү чурттар-биле кады хөй талага болгаш ий-лаа талага үндөйлөш, эртем-техниктиг улау программаларын ажил-дал кылдыр.

Социалист чурттар-биле экономикактиг харылзаларын быжылгалар калбартырыче ут-ланган бо бүтү хөмөчөлөр чур-бүрүзүн болгаш бүтү соци-алист системаның-даа үндө-ил эрге-ажыктарына дугу-турар.

Совет Эвилели даштыкы чурттарын үлөтүр болгаш өскө-дө туудуларын кылы-рынга, геология-инженер ажилдарын кылырынга, тех-никтиг дузалажылганын көрү-жүрүр уламчылар. Капиталист чурттар-биле, илангыя ГФР, Япония, Фран-ция, Финляндия, Швеция бо-лгаш үлөтүр талазы-биле хө-

жүдөригө өскө-дө чурттар-би-ле даштыкы салымныг харыл-залары кайы-лаа талага ажы-кыт кылды калбарар. Ком-пенсация дугуржылгалары үндөйлөш, капиталыг чурттарын дерик-хөмөчөлөр-үн болгаш материалдарын алып, СССР боудуну эчкээ-де ол чурттарга компенсация-га үндөйлөш тургустуну-тур-рар заводаларан продукция-чорудар алаар. Айттыган программаны күүсөдөр дөмө-мөсөллөрүн чогадыкчы иле-кейин улам бедир, бойдуз-лорго орноткыстарын эжи-дер, экономикактиг хөгжүдери-де бергелерин болгаш чөтөс-терин уузкаарыне күшү ут-ландырар, оларга даскал ажилдын уластуу дээш каар-ларын харымсалганын бедир-дер, камгалга чүрүмүн болгаш күрүнени сагылга-чүрүмүн шыгын сагымын ужурау деп, илеткелди түнөйлөдө чутал-лаан.

Бистин чуртту ажилын чонолар СЭКП-ниң XXVI съездинин төлөтүп уткуур дээш нарышты калбарып, бригадаларын, хөмөчелерин, бойдузга чөдөрлөк ажил-ны сан болгаш шынар тала-зы-биле көрүжүлгөсүн эжи-дер дээш социалист дула-згелерин ап турар. Ол чорук бойдузга өскө-дө өстөрү-нине не-мөдө кулазыларын илер-дир, бойдузга күчүдери бол-гаш материалдыг кулазыларын ажилдарын эжилдер ар-ганын бээр, ол бирги беш чыл-дык баштагы чылымны план-дын чөдөрлөк күнүсүнине чы-гарыч таарымчалык байла-дарын тургузар. (Адым часкаашкым).

Совет Социалист Респу-бликалар Эвилелиниң Дөдү Советиниң онгу чыыжында дөрткү сессияда бөгүн бо-дуну ажилын уламчылар.

(СЭТА).

бүдүрүп үндүрерин көвүдөдө-ри көрдүрүп турар. 1981 чыл-да кара металлдарын беле-ди прокаттан бүдүрүп 109,2 мил-лион тонна, кан хоолдайлары—18,5 миллион тонна бо-дур. Прокаттын 140 чаа хөмөчө-лөр шийгээдир адыр, соок байдалга тапталыш-биле чу-га демпир болгаш элтир кылды прокатты бүдүрерин көвүдөдөри негеттиниң турар, ынаага ол сорулганын чөдөп азыр металлдар улау ажил-агыйны камгалгалыг чыгар-галарына эң чутула ужу-дугу-дугу болур.

Алюминий, цинк, никель-ди болгаш өскө-дө металлдар-ын бүдүрерин өңүт металлур-гияга көвүдээр. 1981 чылда химия болгаш нефть химиязынын үлөтүрүп мурунда хөгжүдери көрдү-ген. Ол адырны продукция-зын бүдүрүп 5 хуу көвүдээр. Минералдык чөмүшүнүн бүдүрүп 5,4 хуу көвүд-дөдөри болгаш оңу 113,8 мил-лион тонна чөдөрлөк планда айткан. Синтетиктиг чуктар-ын болгаш пластмассаларын бүдүрүп 12 хуу көвүдээр бол-гаш 4,3 миллион тонна бо-дур. Ынаага полистиролду, поли-этиленди болгаш улау ажил-агыйны эржежик чутула пластмассаларын өскө-дө хө-мөчөлөрүн бүдүрүп үндүрер дөмөт өдөр. Химиктиг волюко-ларын болгаш хөмөчөлөрүн бү-дүрүп барык 1,3 миллион тон-на чөдөр—1980 чылдазында 51 муң тонна хөй бо-дур.

Химия болгаш нефть хими-язынын үлөтүрүп хөгжүл-гөс адырларын аразын, тек-но-шымны дүшүсө байдаларын тыптып көлөп, ычканган про-дукциянын эң чутула хөмөчө-лөрүн бүдүрүп талазы-биле кү-чүлөрүн чөдөр ажилгавай тур-рар СССР-ниң. Химия үлөтү-рүп министрствозунун бол-гаш нефть химия үлөтүрүп министрствозунун үндүрүчү-лөр оларга тускайла берген улау хөмөчөлөргө капитал са-лымшыкынын, материалдык болгаш сөң-хө кулазыларын улам боттуу-биле ажил-лаар ужурау.

Тууду ыякын болгаш эржежик хөмөчөлөр ыш болгаш ыш бол-гашырамын кылар үлөтү-рүп улаулар. Ыш чыгыш тур-гун, илангыя, карбон, тек-но-шымны чотугуу ыякын бүдү-рерин темпаларын дүргөдө-дө.

Шекелозо-сазын үлөтү-рүпне шекелозанын ажилдап кылдыр 8 хуу, сазынын—3,2 хуу, картонун—9 хуу көвү-дээр. Продукцияны асорти-нектин калбар болгаш эжи-жер. СССР-ниң Ыш үлөтү-рүп министрствозу бол-гаш Орук харылзаа министр-ствозу шекелоза-сазын бү-дүрүлгөсүнине ыш чыгыш чотугуу үзүндө чөдөрлөк бээр чорудулар ужурау.

Капитал туудуна, кол фон-дуну септериниң болгаш өскө-дө хөмөчөлөргө эрже-жик чутула тууду материал-дарын бүдүрерин өскөдө планда айткан. Цементтин бүдүрүп 128,5 миллион тонна, тууду шик—28,5 миллион ажил дөмөчөлөр метр, шифер—8,8 миллиард ажил чөкөк пландалар болур.

Машина туудунун болгаш металл болбаадырамын хөмөчө-лөр продукциянын хөмөчө-лөр 6,1 хуу улаулар. Улау ажил-агый адырларын тек-но-шымны дөмөчөлөр бистиниң машина туудунун продукция-зын тургузуу эжилдерин көрдүрүр. Бирөө-ле улау кү-чүлүгү эржектатканын болгаш ма-шиналарын, автоматтык база чыгарыч адырны шугунар-ны бүдүрерин көвүдээр.

КӨДӨ АЖЫЛ-АГЫН

Коммунист партия, Совет чак ажи-чөм айттырларын шийгээдирин бири чөдөргө

Машиналарын болгаш дерик-хөмөчөлөргө, комплекти-лиг технология шугунарны, агрегаттарын болгаш уста-новкаларын бедик бүдүрү-чүлүгү база камгалгалыг хө-мөчөлөрүн бүдүрерин машина туудучуларын дүргө шийгээдир айткан, калбартыр, а ол ыш-каш эрже-хөмөчөлөргө чып элтир, азыр талазы-биле ажилды чорудар, оларын шынары дөмөт, төлөвлөс кү-чү-нү чотугуу үзүндө шийгээдир азыр дээш харымчал ужу-р-лау.

Көдө ажил-агыйны эрже-хөмөчөлөргө ажиллаар тра-кторларын, тараа ажаар кол-байыларын, мал ажилгай болгаш мал чөмөчөрүн белек-те-риниң дерикти машиналарын болгаш өскө-дө техниканы бүдүрерин улам ыдыкты өздөстүр көрдүрүп турар.

СЭКП Топ Комитетиниң болгаш чалактыг шийгээдир-лери дүштүр апар болгаш күй күш үнөр ажилдарын ажилчыларын хөмөчөлөр, чык-тыр дүжүрүн, чүдүрерин база транспорт чорудулганын ме-ханизацияларын дөмөчөлө-дөр арганы бээр дерик-хө-мөчөлөргө бүдүрүп үндүр-ер өдөр.

Чоңуң аммыралынын дөмө-чөлөр бедир, оон өзү тур-рар хөмөчөлөргө хандарын улау-стун хөмөчөлөр бараанын бүдүрүп үндүр азырларын хөгжүлгө-биле дөмөт ха-рылзаалар. Чык үлөтүрүп продукциянын бүдүрүп үндү-рерин 4,3 хуу өдөр. Хөмөчө-лөр материалдык септеги, иш-тиг хөмөчөлөр материалды-дарына саткан өскө-дө хөмөчө-лөрү, дүктөн кылган материалдарын, трикотажтарын, хөмөчөлөр бү-дүрерин дүргө темп-биле хө-мөчөлөр. Химиктиг волюколарын ажилдашкан ажи-хөмөчө-лөр дөмөчөлөрүн кызы-бүрү өңүт чаа мате-риалдарды кылдыр, модель-дир илангыя болгаш чөп хөй-биле хөмөчөлөр өскө-дө бараанын улам хөй-биле белектер.

Чык үлөтүрүп ажилда-шканын дериклери ажил-лаарына дөмөчөлөр эжилдер, чаа объектилерин болгаш бү-дүрүлгөсүн шийгээдир алы-рын дүргөдөр, бедик шына-рыг бараанын бүдүрерин, чоңуң-хөмөчөлөргө өскө-дө хөмөчөлөр чотугуу өңүндө өдөр-лөп көөр, салгыт беле харылзаанын сайырайткылар дугуржылгаар.

Аш-чөм, өзт болгаш сүт үлөтүрүп бүдүрүлгөсүн продукциянын хөмөчөлөр 5,1 хуу көвүдөдөри планда кө-рүп турар. Чыгар, чөмөс-ногаа көсөрлөк, мал болгаш үнүш үзү, быштак, маргарин бүдү-рерин өдөр. Консерваларын, кондитер болгаш хөмөчөлөр кылдырларын, группа айма-жы, хандарына планда беле-дик элтирерин болгаш балык-чыгарыч асортинектин каар-бары. Хөмөчөлөргө-өстөрүг балык тывыжы 11 хуу ула-дыр.

Кулауура-аммыралынын бол-гаш ажил-агыйн хөмөчөлөрүн бараанын бүдүрерин 46 мил-лиард ажил бүтүр хөмөчөлө-рүдөдөр. Мебельдерин, ший-кер соодучуларын, өңүт те-левизорларын, шыктарын, фо-нограммаларын, электропеле-состарын, пажан-малга са-валарын, аммырал химияны-н бараанын болгаш өскө-дө кылдыларын бүдүрүп үндү-рерин көвүдээр база асорти-нектин улам кызы-бүрү алаар.

Л. И. Брежнев ол сорул-галарын эң чутулазын база катан оңзалал демдег-лээн. Көдө ажил-агыйны көдүрериниң чуртуун индуст-риалдыг күчү-күжүн калба-биле ажилдашканын програм-манын партия кажык чөккө ботталдырал турар.

1981 чылда көдө ажил-агый продукциянын бүтү хөмөчөлөрүн бүдүрериниң бол-гаш сазын азырын улам ыды өздөстүр көрүп турар. Чөм болгаш мал ажилын продукциянын көвүдөдөри кол-дунда-ла кулауураларын үнүш-дүжүктүрүп, малдык болгаш күштүк продуктуларын бедириниң, материал-техник-ти баазын быжылгалар база чөп ажилдашканын, көдө ажил-агыйга мелнорацияны болгаш хымжылдыгы хө-мөчөлөрүн, күш-ажылы орта-ныстаарын сайырайткы-дарынын күсөлү-биле чөдөп адырлар ужурау. Мал чөмө-чөлөрү, мал чөмөчөрүн ший-гээдир чорудулганын сорул-галарын бири чөдөргө ужу-дугу-дугу болур.

Көдөге капитал тууду-гу улау хөмөчөлөргө ботталды-рар. Бүтү комплекстериниң ажилынын талазы-биле капи-тал салымшыкынын хөмөчө-лөр 37,3 миллиард рубль түгө-дө тодаргайлатканын, ол бол-бо чылдамында 2 хуу хөй бо-оп турар. Мал чөмөчөрүн баа-зын быжылгалары болгаш өзт бүдүрерин көвүдөдөри ногаа база картофель шы-

ТРАНСПОРТ БОЛГАШ ХАРЫЛЗАА

Улау ажил-агыйнын бол-гаш чурттагы чоңуң тран-спорттун ачы-дузанын негел-дерин хандарына транспорт-туун бүтү хөмөчөлөрүн чык сайырайтканын 2,6 хуу улауларын планда төлө-йлөш. Транспорттун, бир-ле ду-галарында демир-оруктарын материал-техниктиг баазанын улам ыдык быжылгаларын көрүп турар. Ол чорук ор-уктарын чык эртертер арганын улауларын, локомотив болгаш вагон паргыны улам долу ажиллаар арганы бээр.

Орук харылзаанын минис-терствозу болгаш оруктар эр-желдерин, база ол ышкы де-мир-оруктарын шийгээдир-лери ажиллаар турар минис-терстволар болгаш ведомстволар канчалар-да аажок улау транспорт механизминин бүтү хөмөчөлөргө шыгыш чүрүмү сагымын хандарын, локо-мотив болгаш вагон паргы-

КАПИТАЛ ТУДУГ

Улау ажил-агыйны ашка-ландырышканын бүтү дөмө-чөлөр капитал салымшыкы-нар 140,2 миллиард рубль хөмөчө-лөдөр кылдыр тодаргайла-ган, 1980 чылда күүсөткенин кыл-дыр манай турарында 4,5 хуу хөй бо-дур. Оон шийгээдир күрү-нени капитал салымшыкы-нын 124,1 миллиард рубль бо-дур болгаш 5,2 хуу улаулар.

Капитал салымшыкынын планын тургузуу тура, улау ажил-агыйнын олаар чүтүлө, металлга, машиналарга бол-гаш дерик-хөмөчөлөргө, ми-нералдык чөмүшчөлөргө, транспорт чөмүшчөлөргө, а ол ышкы көдө ажил-агыйн продукцияларын ажилдап кы-лар база шыгжар кү-чүлөргө негелдерин улам долу хандарынын эржежик чутулазын саяап көргөн.

Машина туудушкунуна ка-питал салымшыкынын өздөстү-рүп ол бедик темп-лери техниктиг дөмөчөлөргө то-

жаар чөдөрлөр, үзүсүн болгаш мал чөмөчөлөр тараа улар скла-дарын кылырынга чыгаргал-дын хөмөчөлөр көвүдээр. Капи-тал салымшыкынын чык-тыр бир хөмөчө машиналар болгаш дерик-хөмөчөлөр саз-дын алыртыг ажилдашканын. Көдө ажил-агый 88,6 миллион тонна минералдык чөмөчө-лөдөргө азыр, ол болза 1980 чылдамында 3,5 миллион то-нна хөй бо-дур. Күрүненин ка-питал салымшыкынын күсө-лү-биле 700 муң ажит тектар сугаттыг чөдөрлөр ажиллаа-рын кирер, 770 муң тектар чөдөр-лөр болгаш адым мил-лион тектар шөдүгү оларын сугаталар.

Планда колхозчуларын, ажилчыларын болгаш ал-бан-хаакчыларын хуула дуза-ла ажил-агыйны калбар-тырыче кичээлгеи салып тур-рар. Малдын холкысагы чөмө-чөлөр, хаан болгаш дөмөчө-лөр саздыр көвүдээр. Мал чөмөчөлөргө, колд канын чөмөчөлөр ажиллап кылыр, аргы-шымдыг продукциянын сай-гар болгаш чөмөчөлөр колхоз-тар болгаш совхозтар дуза-лар. Ол ышкы тус чөмөчө кулазыларын ажилла-шкан, үлөтүрүп база тууду, транспорт болгаш өскө-дө бүдүрүлгөсүн дузалал кө-дө ажил-агыйны хөгжүдери эржежик чутула. Ол бүтү бо-ла аш-чөм бараанына чоңуң хөмөчөлөрүн улам долу хандарына биче эвес ролюдур болур.

Чоңуң аммыралынын ма-териалдык болгаш кулауура дөмөчөлөр улам бедириниң талазы-биле хөмөчөлөр то-даргайлаган. Национал оорула кулазыларын, чоңуң хө-мөчөлөр бараанын бүдүрерин, локомотив болгаш вагон паргыны улам долу ажиллаар арганы бээр.

Улау ажил-агыйнын өлү-турар автомобильдиниң авто-мобиль оруктарын чөмөчө-лөр доктаамал калбарын болгаш сайырайтканын негел-тер турар. 21 муң километр авто-мобиль оруктарын тудурун, авто-мобильларга техниктиг ажалдашканын станцияларын, мө-дөлдөдөр, инжиниң чөмөчөлө-лөрүн бүдүрүлгөсүн хөг-жүдери уламчыларын төлө-йлөш.

Аэрофлот чак, улам өтүп кылдыган самолёттарын алып, ужура-хонор шөдөрлөрн чөмөчөлөр калбар, пассажирлерин чыгарышканын эжилер.

Харылзаанын, радио дамчы-малгазын болгаш телеви-деиниң хөмөчөлөр талазы-биле хөй ажилдарын кылып чорудар.

даралып турар адырларга, а ол ышкы көдө ажил-агыйга база оон продукциянын ажил-дарын болгаш техниканы бүдү-рүп турар адырларга көрдү-ген.

Көдө ажил-агыйнын бүдү-рүлгөсүн улау объектилерин туудууна болгаш оон мате-риалдык-техниктиг хандарына ажиллаар хөгжүдери күрү-нени капитал салымшыкы-нын барык 6 хуу улаулар.

Бүдүрүлгөсүн хамаарышкан адырларын хөгжүдери көр-гөн капитал салымшыкынын чуртталга, коммуна болгаш кулауура-аммыралынын туудуу улау масштабтыг уламчыла-чорудар арганы бээр.

Капитал салымшыкынын структуралык эжилдерин план-да көрдүрүп деп, илеткелди демдегелди. Дерик-хөмөчөлө-ргө чыгаргаларын үлү-хуузу 1981 чылда 39 хуу чөдөр өдөр.

Эртем-техниктиг дөмөчөлөр дүргөдөр — совет эконо-микни чөдөрлөк хөгжүл-гөсүн болгаш оон ажитканын бедириниң база бир кол үн-дөсүн болур. Эртемниң бол-гаш бүдүрүлгөсүн харылзаа-ны быжылгаларын, эртем бол-гаш төлөвлөс ажилдарын шынары эжилди, оларын түнө-лөдөр, дүргөдөр, оларын түнө-лөдөр массалыг бүдүрүлгөсүн шийгээдир ажиллап кирер ол чутула айттыгы шийгээдир-лери бири чөдөргө ужу-дугу-дугу болур.

Техниктиг чаа чөмөчө-хө-мөчөлөр калба-биле ажиллап кирер, бүдүрүлгөсүн хөгжү-дөдөр болгаш депшигел-тиг технологияны улам ыды сайырайт-канын, оон механизация-нын база автоматчыларын дөмөчөлөр бедирин көрдүрүп. Продукциянын 750 чутула чаа хөмөчөлөр бүдүрүлгөсүн ший-гээдирин болгаш депшигел-тиг технологияны чорудулга-ларын, механизацияны болгаш

СОЦИАЛ ХӨГЖҮЛДӨ БОЛГАШ ЧОҢУҢ АМЫДРАЛЫНЫН ДӨМӨЧӨЛӨР БИДИДЕРИ

Чоңуң аммыралынын ма-териалдык болгаш кулауура дөмөчөлөр улам бедириниң талазы-биле хөмөчөлөр то-даргайлаган. Национал оорула кулазыларын, чоңуң хө-мөчөлөр бараанын бүдүрерин, локомотив болгаш вагон паргыны улам долу ажиллаар арганы бээр.

Чоңуң аммыралынын ма-териалдык болгаш кулауура дөмөчөлөр улам бедириниң талазы-биле хөмөчөлөр то-даргайлаган. Национал оорула кулазыларын, чоңуң хө-мөчөлөр бараанын бүдүрерин, локомотив болгаш вагон паргыны улам долу ажиллаар арганы бээр.

Чоңуң аммыралынын ма-териалдык болгаш кулауура дөмөчөлөр улам бедириниң талазы-биле хөмөчөлөр то-даргайлаган. Национал оорула кулазыларын, чоңуң хө-мөчөлөр бараанын бүдүрерин, локомотив болгаш вагон паргыны улам долу ажиллаар арганы бээр.

Чоңуң аммыралынын ма-териалдык болгаш кулауура дөмөчөлөр улам бедириниң талазы-биле хөмөчөлөр то-даргайлаган. Национал оорула кулазыларын, чоңуң хө-мөчөлөр бараанын бүдүрерин, локомотив болгаш вагон паргыны улам долу ажиллаар арганы бээр.

Чоңуң аммыралынын ма-териалдык болгаш кулауура дөмөчөлөр улам бедириниң талазы-биле хөмөчөлөр то-даргайлаган. Национал оорула кулазыларын, чоңуң хө-мөчөлөр бараанын бүдүрерин, локомотив болгаш вагон паргыны улам долу ажиллаар арганы бээр.

ОРГАНИЗАСТЫГ ЧОРУДАР

Кышталашкын-бүгү-ништинин хөргө

Эртем киш болгаш кышта-лашкын Тес-Хем району дү-рүрүп болган. Райондун кышталашкын бөгү бө-лөктөндө, ажилды сула орнотканында мал бажы дык хораян. Ол хорамын түнөйлөдө бо чылым чөк баш-торуп малга оңаштыр 36 бы-лаа, 45 хураган, 39 алай ал-дынган болгаш көдө ажил-агый продукциянын бүдүрерин база чөдөрлөк планнаы оожук күүсөткенин турар. Ы-дыг кеземчел алганын келер кышкы ылап бедириниң ча-зынла шийгээдирер. Кыш-талашкын талазы-биле ай-тырмын кызы-бүрү улау-суг-ладаларга чак катан чутула-лыг, доктаал-шигтерлерин үлөдөр ап, хөмөчөлөр алган-дар. Кышталашкын ам эге-лөө, о бойдала каныгыла?

белеткел эртен чылдагыдан дээр дөмөчөлөр турар. Ол чы-лым дөмөчөлөр, бо чылым бир баш малга оңаштыр 1,6 центнер чөм саныныш хөй бе-леткелдигин. Ылангыя «О. Шынаа» совхоз ситен белек-кээр планын 114 хуу күсөт-кени болгаш саяак сооттуру эгелес, хыгыртын кезеринде белектенип турар. Ычало-даа район инжини-биле мал чөмө-чөлөр планын күсөдөри шыла-аан. Октябрь 13-түл мөдөзүн дугулар алырга, ситен кезер план 70 хуу, сенаткы—17 хуу, ситен далганын—72 хуу, ситен дөңгүн-ле 22 хуу күсөткенин. Бүдүн ра-йонда чыгыш-ла тонна бугу-бугу белектендир. Мал чөмө-чөлөр хөргөдөр 1254 тонна та-лазын болгаш 3000 тонна са-лымны чыгыш тонназы-даа чөм, ол оларын өскөдөр са-дып сооттуру ужура таарым-чал.

кан. Өскө мал чөмөчөр база-ла сазар алаар. Барык-ла чөдөр муң тонна хире мал чөмөчөр район даштындал сооттуру болза, мал чөмөчөлөр планын күсөткенин бо-дур. Оон бот-таларына чүр хире эс, че-мөчөлөр, техника хөргөдөри-не? Ажаа үнөр чыгаргал-дын түнү чөмөчөлөр?

</

ШАҢНАЛГА ТӨЛЕПТИГ

«Түдүш Идыраа — Арыс-
банын хоочун чурттагычыл-
арыны бирээ. Ол оокум,
тоңгүт мөзү-шынарлыг. Ни-
тинин аял-херөө төөдө
амыр-дүйнө салымас. Оон
холугун бады, хирөө кезеде
ыраас. Алын холдуг киж-
деп, арыскачылар үнөсөп
чугаалайыр. Оларын хоочун
түдүжүнү ыңчаар мактаары-
да чөп. Оон аныаанан-на
чурттага бажыңар, нити-
нин малыга кайла-хораз
дөш, түдүшпө бажыңы хо-
вар.

1939 чылда ол хып дөң
аыкыч ар турган. Ол чылды
агында Шагаан-Арыг суу-
луну төвү, ыңчангы Улуг-
алаас суурга чеди чыл шко-
ланын түдүшкөн. Оон бөр-де,
шынап-ла, ол балды, хирөөн
салбас түдүжүнү бирөөн
боду берген.

— Ада-чуртун Улуг дай-
нын чыгарында киж-бү-
рүзү ийи дакыр күжүңиң-
ки-биле ажалдап турган.
Ажыл-биле чергелештир фрон-
ту далаалары-биле олоочен
шериян өөренип, бергелерге
торулбай ажалдап турган
бис—мен, И. Түдүш сактып
чугаалап оор.

Хоочун түдүжү 1947 чыл-
га чедир, сүмү төвүнү түдү-
ларынга киришкен. Оон соон-

за Кара-Сут экспедициянын
төвүн түдүш-биле Улуг-Хем
район Советинин куусомунун
айтышкыны-биле чорупкан.
Түдүш Идыраа өөрү Допуя,
Найлан, Биче-оол, Дамба олар-
биле кады ук черин түдүг-
ларын кылырынга шалыныч
ууун кириштирген. Кара-
Сут экспедициянын баш-
таар черинин, партия, проф-
союз органдарынын
мактада бажыңи-биле шаң-
наттырган.

И. Түдүш «УТКА 25 чыл-
да» совет колхоз турганын-
дан бөр түдүжүлгөн. Ол
1965 чылда совет дирек-
циянын айтышкыны-биле
Шагаан-Арыгтын № 586
КМК-да Иван Шулукбайын
түдүжүлүк бригаданынга кир-
ген. Дүржүлгүлү түдүжү
1979 чылдык ийги чартыны-
га чедир үзүктөл чок ажыл-
даш, пенсияже үдөттирген.
И. Түдүш үрө-түдүңдиг
ажылы дөң Идыраа Демки-
опч советтүн дирекциязын-
дан, КМК-дан болгаш СЭКП
Улуг-Хем райкомундан, район
Советинин куусомундан хөй
уаза шаңналып, мактадып
келген.

Шалыңчы түдүжү бодунун
мергежилге хөй аныктарыч
өөрөткөн. Оон чикээнге,
Арыскада № 586 КМК-да

түдүжү бригаданы Виктор
Санчай-оолду, ам түдүжү бри-
гадир Борбак Кара-оолду
болгаш өскөдөрүн-даа хамаа-
рыштырып бодур.

Пенсионерин төрөөн сууру
Арыскада бешин түдүжү хө-
чөк сайыраан. Новаа күдүм-
чүзүн дургаар чагыс аай тө-
дөдөдө чурттага бажың-
нары, эмнедег пункттуу, уруг-
лар ады-сады, 350 олуттуг
школа дөш өскө-даа чугула
черлер туттунган. Сут-бараан
фермазында 400 сар ишек
кирер чаа кайла, 120 олуттуг
көдөз клуб ажылдап кирген.
Бо бүгүдө дүржүлгүлү түдү-
жүнү үдү база биче эвес
кирген.

Бо хүннерде Идыраа Де-
мкинч пенсионер-даа болза,
агаа олурбай, салбырын
септелге туулганында ажал-
дашпаш хөвөр. Ол онгу беш
чылдын сөөлү төс айларын
дургаар чөрин чаа бажы-
нын тутун, ажалдап кири-
шкен. Контора, ады-салды
түрмөк септелгенин байа
кылышкан. Шаа мындыг үрө-
түдүңдиг советтүн бараан
болгаш дөш Идыраа Де-
мкинч «Күш-ажылдын хо-
чу» медал-биле шаңнат-
кан.

Т. ОЧУР-ООЛ.

МАГАЛЫГЛАДЫР

Чуртта эртем-техниканы сайыра-
улам бурунгаарлап оор. Бистин совет
чуртуушта амырал-чурттага бо хире
бай-байла. Чоонта чаа «Л-410» деп пас-
сажирлер самолету Тээлиден Мугур-А-
сынга ужул чедип келген. Ол күчүлүг
агаар лайнерин хамааты ужул чүүлүг
Ирасноярс эргеленин начальнигинин
оралычызы И. А. Левандовский болгаш
осилер-даа баштарып чоран.

Суурнуң чурттагыч чону оларны чы-
лы-биле уткан. Улус депутаттарының
район Советинин куусомунун даргазы С.
Х. Дамба ужулчуларга байыр чедирип

чүве чугаалаан. Ужудунчу эш Левандов-
ский сөс алгаш, Коммунист партияның
болгаш Совет чазактын чоңуң киж-
луг болгаш чаагай амыралыңче онза
ичээңгей салып, таарымчалыг байдалды
тургузуп келгенин демдеглезин. Оон аңгыда
ол «АН-2» деп самолет Кызыл биле Му-
гур-Асынга 2 шак умар турган билза, а
«Л-410» чүгө 55 минута ужуларын чоңа
тайылырлаан. Удасаа Кызыл—Мугур-
Аксы рейсти доктаамал болура бээрин
ужудунчу дыңадырга, чыгланмар улуг
өөрүшүнүн илередип, диңмиттаг адыш
часнап тураулар.

Х. ЧУЛДУМ.

ЧОЛААЧЫНЫҢ ЧЫМЫЖЫ

Эрес кара карактарлыг,
шейбексимээр шырайлыг, хып
дөң амык, мөгө шырап
эрин «Большевик» советта та-
ныас киж-чөк. Эрес-оол
Тесек-оолович Куулар Шени-
де ам тос чыл ажыг үзүк-сөс-
сөз чок колдатылап турар.
Эге баштай Эрес-оол Куулар-
га совет дирекцияны чолаа-
чылар муңуп казган, эленч-
ин чедер чыгаан ГАЗ-52 маши-
наны берип каан.

Артык кезектер тыптыны,
машинизин үрөткен черлерин
чечелеп, септеп, дөң шала-
га кирген. Каш ай иштинеде
турган машина амык чолаа-
чы Кууларын холуга кирген
соонда шимчеп үңкөн.

Эрес-оол чолаачыларын
баштайгы хүннеринде эгел-
эз эгелзет техникамын
кымын. Ону ажап-тежээр
кирин болгаш оонаркан
ажылыңа кызылап көрүсө
бөтөн. Оон машинаны баш-
тайгы рейстери кышталарже
сваай, ситен, олар чүл чед-
деринде эгелзет улажып
барган.

Оон бээрде ажылыңа кы-
зымак амык чолаачыга чаа
машыны муңурын совет ди-
рекциязы бузурзун. Каш чыл
иштинеде Куулар «Большевик-
тин» аны-бүрү кышталарын-
да хойжоларга сүт өөрүтүп
келген. Бо харымсалгалыг
ажыла тургаш, механизатор-
ларын болгаш чолаачылар-
нын ажыл-ижи түнзөн ай.

квартила болгаш чыл түнелде-
ринде Эрес-оол Тесек-оолович
шаңналыг черин ап, өртөктөг
барааннар болгаш хуудурап
бажыңтер-биле улаа-дараа
шаңналып келген.

Эрес-оол Кууларын амы-
дыралында эй-де утундурбас
болушкун 1976 чыл болган.
Ычан ону СЭКП кежигүчү-
ге хуудурап алган.

Оон эгелзет амык комму-
нист күш-ажылыңа надыра-
рыңга чаа арин ажалттыгы-
ны ол. Коммунист деп төлөп-
тыг атты кезеде бедик тулар
харымсалгалыг ол кажан-даа
улус.

Ол ам «Колхозда» деп күчү-
лүг чүк машинаның үш чыл
муңуп турган. Оон амык рей-
стери талыган. Ак-Чыраалан
престезин ситен өөрүтүр, азы
Кызыл, Чадаана, Өвүр, Моң-
гу-Тайга дөш кайнаар чөтөс
дээр. Бок-улаа рейстерге
дүңдүчү көр чоруп-ачи тураа,
он машинаны чок хөвөр.

Коммунист чолаачы онгу
беш чылдын планын 1980
чылдын июль 1-де күүсеткен.
Бо хүннерде 1981 чылдын
үлүңдө ажылдан турар. Со-
циалист чарыштын түнел-
динде кывар-чар матералдар
камнап алыр талазы-биле база
чүк өөрүтүрүңү тоина-кыло-
метрдин түңү-биле чолаачы-
лардан эң дээр көргүзүлгү
болган.

К. МОНГУШ.

Чоон-Хемчик район.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КИЖИЛЕРИ

Тока аттыг советтүн Куулуңа хойжу бригаданы бо чы-
лың улуг хойун баш санын 95 хуу камнап алган, төртүр
100 хойга оонаштыр 82 хураганы менди доруктурд. Эң
көргүзүлгү болган. Ол-ла бригадала хоочун хойжу Т. Д.
Торлаа онгу беш чылдын доостур чымыла эрес-шудуру
ажылдаш, 100 хой бүрүзүндө 123 хураганы менди өстү-
рүп, хойна-на 4,2 кг дүктү кырып алган, хойжуларын
республика чарыжыны ийги черин элзээн.

Мурнакчы хойжу СЭКП-нин XXVI съездинин төлөптүг бе-
лектеринг уткуур дөң, адыр чылын оон-даа бедик көргү-
зүлгөрдүн чедиң алырын хуудураган. Ол ам кышка бүрүн бе-
лектенип алган. Боду кодан хойнага чиртп 15 тонна си-
генин белеткээр, өскө-кыштан чымылап, септээр.

ЧУРУКТА: Т. Д. Торлаа.

А. ЗАПЕВТИН фотоз.

Кызылдың сүт заводунун коллентив онгу беш чылдын
доостуңу чымында коллентив сүт буюуреринин болгаш ону
сайгарарының төс айларда планын долузу-биле күүсеткен.
Цехтер аразында социалист чарышча үс кылып, диета
болгаш хуудурап адыр мурнуңу черде чоруп турар. Эң
кылып цехтин ажылчыны, коммунист Мария Матвеевна
Зимникова элзег нормазын 105-110 хууга доктаамал күү-
сөтп, мурнакчыларын олурунда чоруп турар.

ЧУРУКТА: М. М. Зимникова.

Ирина Дамыновна Сандый—Эрзин районун харылзаа
белдиринде телефонистер бригаданын бригадир. Оң
уадурут турары бригаданың чеди киж-бар. Бедик буюу-
рунчүлүг күш-ажылы дөң оларга эртен эртен «Комму-
нист күш-ажылдыг бригаданы» деп бедик атты тыыскан.
Бригада—төс айларда 8886 рубльдың орулганын кирир
тургаш, 9479 рубль бөттөндүргөн.

И. Д. Сандый—Эрзин көдөз Советинин депутаты. Ол
1978-1979 чылдарын түнелдери-биле «Социалист чары-
штын тилкелени» деп хөрөк демдөз-биле шаңнаткан.

ЧУРУКТА: телефонист И. Д. Сандый.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотолары.

ҮЕ НЕГЕП КЕЛГЕН

Ак-Туруг суур Улуг-Хем
районда хөй чурттагычыл
черлерин бирээ. Сөөлү
үдөс ул суур кайы хире не-
мешкенер? Чурттага бажы-
ңарын Шагаан-Арыг № 586
КМК-нын түдүжүлүк брига-
да, ажалдап кикер тускай ке-
рээңи. Мурнуку чыларлар
олар амык шалыңын ажал-
дап, азын хөй чурттага
бажыңарын туткулаан.

Бо чыын түдүг матералдар-
ын чогуудан, каш айларда
ажыл ара соксаан. Чүлө бир
бажыңын түдүп дооскан. Ук
бажыңын сонгаларын шла-
дээр, пекказын салыр, кыш-
аын кылар ажалдар чедир
кылдымаан.

Советтүн түдүжүлүк Ак-
Туруг салбырын контора-
зы турган черин чурттага
бажың кылдыр азе кылып
турганнар. Амгы хүннерде бо
ажыл база-ла түдүг мате-
риалдар чогуудан ара туруп

берген. Советка аны-бүрү
мергежилгү тускай эртемни-
лер чылдыг немержир. Оларга
таарымчалыг байдалды бирги
эчегеде тургузуп, сагып са-
лыр журужуп бис. А бистинде
бо талды-биле ажыл негелде-
ниңе чедир тургустуулан.

Суурда чамдык бажыңар-
эри болгаш бичин бажыңар-
да чурттап оорлар. Чаа
урулдарыг бажыңарын бажы-
ңарымын школадан дыка
ырак. Бо чорук оларын
ажылдарында, чамсар үзүн-
де бичин урулдарын чегер-
енге конугу таарымча чок.
Аралды-ла болза бажың-
ларга чурттага бажыңарын
школа десикээринге тутса
деп санадып мен.

Устүнде айткычар чегер-
терин дарып чаладып, совет-
түн дирекцияны түдүг ор-
ганизацияларыга бөтүг ке-
гелдени тургузар үе келген.
К. КОМБУ.

КАГДЫНГАН ЧЕР ТУРБАС

Эртен чылдың төңүзүндө
болган СЭКП ТН-ның ноябрь
(1979 ч.) пленумун мате-
риалдары-биле таныкып тур-
гаш, Карл Маркс аттыг со-
веттүн коммунистери амык-
агының деңгээлинде амык-
лап болуп бичин-даа черлерин
агаа кагбас, оларже буга-су-
мун ундурп тургаш, тараз,
мал чми культуларар өстү-
реринге ажыглар деп шик-
тирилзеген. Оон соонда-ла ол-
бо даг хемнерин Хемчикке
кирген астарынын, унары-
нын чамында амыклап болуп
черлерин шикчилеп көрүп эге-
лезин.

Теректиг хемниң аксында
ажылдап болуп, агаа чыдар
50—60 гектар хире кур чер
бар болганын коммунист До-
сумаа Монгуш тодараткан. Ол
бодунуң эгеленич чоруп-биле
беш ийиңилгү эвөөн тургус-
каш, бир трактор дилеп ал-
гаш, хемден буга кылып үн-
дүрер ажылы чазын чер
эрири биле-ле эгелзээн. Бо
чылдын хөй эвөө—он гектар
ажыг кур черин ол эвөөн
ажылгалга киргеш, агаа су-
ла тараан. Оон үнгөн ик-су-
ланың дүңдүлү багай эвөс бо-
ган. Малчылар нитини-биле
52 тоннаны кезип алган. Чер-

ни чөп ажылдап деп чүвениң
ажылы ол-дур. Эвөөн ол ажы-
лың мелир чазын база улам-
чылар болгаш чаа буга-су-
муну кылып тургаш, ам-даа
50 гектар хире черни амык-
лап кирир. Оон эвөз эвөс
дүңүт алдынар.

Коммунистерин бо үлөгө-
рин өскө-даа амык-агыларга
ажылгаа чогуур. Чер дээр
чонун иол байлаа болгай.
Нагдынган чер турбас ужу-
луг. Ону бүрүнү-биле, чөптүг
ажылгаары таражыларын
хундулуг хуудураган.

А. МОНГУШ.

Чоон-Хемчик район.

ЧЕТПЕСТЕРНИ ЧАЙЛАДЫР

Өвүр районда «Кызыл тука»
советтүн Кызыл-Тей сууру
өскө суурлар ышкып өзүп сай-
дырап турар. Ында чоңуң
амырал хандырылганын
столовая, электростанция,
уна-бажың бар-даа болза, көч-
чүр кууду дөңгөдө ажалдап
турар. Чамдык олар шуут
ажылдап бажыңарында.

Суурда столовая амыктын
таалай бээр азын каш чыл
эрткен. Бо үенин иштинеде сто-
ловия доктаамал ажалдап
келген. Сураккалаан киж-
лер, конюг, шил көргүскөн
артистер келгилдеде ам ажи-
дап. Олар чорой баарга сто-
ловияны ажиңге шоола ас-
тыа бээр. Азы-чөм-биле со-
воу боду хандылар болганда
онза кичээңгей салбас үдүк-
теңиңинин болуп турар. Ы-
чанга анда ажалдар позар-
лар үңүп-кирип, соңуң-ла ту-
рлар. Ажылга кирип турар
кижiler аш-чөм кылырын

талазы-биле тускай өөредилге
эрткен, агаа-ла күзөлдүлгө-
рин кирип турарындан олар-
иң кылган чөм шынар та-
лазы-биле куду дөңгөдө бол-
тулар.

Суурда столовая чүлө ар-
гымак чоңу хандылар
эвөс, ханын буга суурун
чурттагыч чонун хан-
дылар ужурут. Чурттагыч
чон ийиңилгү столовая
ажылы ажиңилгү, док-
таамал тургузарын негеп ту-
рар. Бо талазы-биле советтүн
дирекцияны, ажиңилгү ком-
теди бир хемчегин алыр

Он шымак суурда электро-
станция май алдан бээр ажи-
лдап турар. Ында ажалдап
турар электростанция О. Ооржа-
к. С. Монгуш чайладыр, күзүдүр
араталар көлгөргөн. Суур ам-
да караган. Бо талазы-биле
Саглы көдөз Совети болгаш
советтүн дирекцияны дарыг

хемчеглерин алыр чугула.
Чурттагыч чоңа он чугула
чүвениң бирөөн чунар-бажың.
Оон ажиңилгү амык-даа
хемчегти. Ындыг турбужу
уна-бажыңда байлаа ам-даа
сүтүктөлүп турар, таатар че-
диптес, шала кырында тиги-
ген хирлүг сүт алып кирир
онгарларын докуп турар. Өө-
рөңкчлөр биле улуг удустар
ийай чууну турарын шың
эвөс.

Бо үстүңдө азын четпестер-
ни болуп турар кол чылда-
гааны амык-агынын удурут
баштап турар ажалдакчылар-
ын, илангы совет директору
Б. Кара-Салдын ажалды чаң-
гыс талаалар көөрүңден болуп
турар.

Чоокку үдө бо бүгү четпестер-
терин хынап көргөш, чогуур
хемчеглерин алыр чугула.

О. ДАЛЫН.

ДӨЗЕКСЭЭР БИС

Эртен өөредилге чымында
Хер-Тайга ортумак школазын
өскө кызыл чедиңиңиң
дөңгөдөш, Кызылдың салды
училищениң өөрөңи-биле
кирип алдым. Сес чыл дүрү-
зүңдө мен өөрдөп, кижиз-
дип каан бажыңарын Б. У.
Ондар, О. Дини-оол болгаш
В. Монгуш оларга өөрүп чөт-
тиргенин илериңиңиң,
1980-81 өөредилге чымы-биле
отарын амык-иңиге че-
диңиңиңиң күзээр-дир мен.

Авам, ачам Чоон-Хемчик
районда «Сүт-Хол» советтүн
Иштин салбырын Шом-
Шумда өшкү каларын ажал-
дап чорутулар. Советтүн ди-
рекцияны, ажиңилгү комитети
оларны эки ажалдыг мурнак-
чы малчылар деп үнөсөп ту-
рарында чорутулар мен.

Атамны Александр Оюевич
Ондар дээр. Ол өолдары Ро-

ман, Радик-биле келер кышка
кызымак белеткен. Чоорган-
ын деп чөдө 10 тонна си-
генин кезип белеткен алган болгаш
Эдиг-Чарыкты кыштаан ик-
септеп белеткеп алган.

Авамны Ченемал Ирик-
чиловна дээр. Ол бистерин, он-
уругун неси. Колыңдыла 300
ажыг өшүтү оолд эгелзээр
авам атамны ажылы улам-на
бачын апар. Малын чаш то-
луп хорамча ток, менди дорук-
турар, күш-деңгелки эки болу-
рлар дөң азын шудуру-ла
ажылдар. Олар калыр-каппал
Шом-Шумга сөөлүг он чыл
дүрүзүңдө малчылан келген.

Авамны, азамыңын ажалга
кызымактын урулдары өө-
рөңи, оларга чорутуларын, өө-
редилге, ажиңилгү торулбас,
эки кижилер болурун орала-
жып чорут бис.

Валентина ОНДАР.

КАТТЫЖАР МЕН

Парладала — кижизилгө-
нин чугула чөсө. Ылангы
сөзүнүңдө шүгүмчүлүг
чүдүлөр көчкөп, дыка ханы
боданыр мен. Ол четпестерни
аналитик орош, бодуңда
кандыг-ла бир багай таланы
киж эскерер.

«Шин», «Тувинская прав-
да» сөзүнүңдө таарымчалыг
хоразынын дугайын амык-
бо-ла бижээр боор. Бо тала-
зы-биле номчуучулар-даа би-
жил турду. Таакны калык-
чылыга хоралыг деп амык-
нын, чамдык эштерин сүмө-
лөп турарында каттыжар мен.
Мурнуңда он хоразын ханы

угаан билбөөңиңден калык-
шылыңын сулартакамын
дыка хондуар мен.
Таарымчалыг-таарымчалыг бээр
2 чыл чартык четим. Боду
хуумда таарымчалыг багай
чанчыларын бирөөн деп
санадым. Анык эскерге сүт
таарымчалыг хораз улуг. Ын-
чанга баж чанчылап ушту-
руп, ажиңилгү эдери, күш-
ажылга бодуң дымдырарын,
келер үеде буга-сүмөлдүг бажы
лөш түрүрү чүлө кижинин
бодундан хамаарың.

Х. ОНДАР.

Кызыл хоорай.

ЧАРАШ ЭВЕС ЧАНЧЫЛ

Чараш аажы-чаң болгаш эргиниң чамдык чызып калган
чанчыларын дугайын номчуучулар солун арынарында
хаал эвөс санадап келгенин билдир болбай бис. Номчуучу-
лар ук айтырларың түдүлүгүнүң дөңгөдөш-даа киж-
бо-ла дыкпаар, номчуур-дур. Боду хуумда оларга катты-
жып, агаа хамаарыштыр бөдөлүлгөңү маңда бижиксеңиң.

Бистин Эрзин районда бо чылын нитини-биле үжөн ажыг
анык аг-бүлө немержир. Ол аг-бүлөдөдөдө элери азын-
бүрү мергежилгү кижилери анык өскө-дир. Совет нити-
ниңде чаа аг-бүлөдөр немержир, чуртунун сайыралында
төлөптүг үлүү кирип чоруп аныктарга кым-даа чор-
гаарларын. Куду эрттеринге чарыгдал хөй үнүн кымга-
даа билиңдир. Чаңгыс кудуга беш беш хөй хөвөгөдөп ту-
рар-дур. А үжөн ажыг кудуга чөкө киргенга? Чамдык киж-
илер күш-шылдыг чөгөй хөй советтүн акн хойга ороп
ап турар. Бо чорук советтүн экономиказын багай сал-
дарлыг. Мындыг чүлүгү негелез деп санадым мен.

Чаа аг-бүлө тутканында чок төрө-дөргүлгөрдү дөңгө-
н көргүзүр чагай чанчы. Мичаажок чамдык кижилер

кудуга микрофон дамчыштыр «Мен уруумга он аңгор өштү-
нү, бызалыг сарыкты белекке бөрү-дир мен» деп чарлап

Сибирь черде тайга кежии

Областың бодеткел пунктарында мөңгүлери, каттары, төрүктөрү болбаа-зырармы ажал уламчылар турар. Братскиниң кооперативтеринде үш түс центер мөңгүлери дуулан. Ол чыл пламчыла көрүнгенин үш катан хай.

Витаминер-биле байлаа черлик үсүтүлгү — чыл-баны бо чылын бир-ле дугаар бөлүккө, дуулап турар. Даштыкка үндүр сөөртүп турар лаворотики-оракты баа. Халыктын аргачы-гаштарда ууш турар өй-бөрү лаворотики Япония-да тергенин онза чым деп үндөп турар.

Иркутск областың бодет-кежиир-биле чылын он бир мун центер витаминит-продуцияны бодеткел, плавын пөн катан ажур кууштарын хууштарын, оларда ажал-херектиң бай-далы акы. Ол продукция магалинтер, столва-лар, тротуар салында кирген.

Братск.

ИИИ КАТАП ХӨЙ

Байкал-мундунда ууш Загравскийн бройер фабрикасың чедикчи-нери бодурулгени эргел-башкарарын экилтиенин ачымында бодурулгени. Бодурулгени шадерин кал-бартайн турган-ла, фаб-рианың коллективн күрү-неге 900 мун ашкыр даа-ла олардын сактан, ол дөргө эргеп чылын бо үзүндө турган-дан ийи катан хай болганы ол.

Фабрикада бригадирлер ам чок, боду бодурулгени чыгыс кижн ууштур тур-пар, а чехтерде ууш опера-тор деп чаа албан-дуулаа бар апарган. Ийи холу-нак мергежилдерн чедик алган дуржулгалыг ажал-лакчылар быжыглаттыган. Технологу чорудууны башкарары дүргө болган өлгөт апарган. Ажалдакы бодурулгени бодурулгени үр-түндөк ажалы дөм харысалганын бөдөн. Бо боду - ажал ажалында лагун болган.

СЭКП-ниң XXVI съезди-ниң ажал кылдыр Бур-галины куш өстүрүчүлөрн күрүнеге чыл планында ажур чедик мун центер ээти сазарын хууштар-нер.

Д. САНЖИЕВ.
Улан-Уул.

САЯНДАН КАЛИНИНЧЕ

Саян тайгалыңдан Кали-нин областың бөдүк он-дураларын чүдүрүп то-руткан. Оларын бо черин хобеттеринден туткан. Ам олар чаа черге чурттаар-лары ол.

Тыгак ондатра чөбөр-и ша-ла чыл мурунда тып-тып келген. Оларын Брас-ноярскскийн сөөртүп а-келген турган, алдыгаштар чаа черге тааркып, өзү, көвүдөт. Илчиган тыгак оловотер оларын турт-туп ажал-бур черлеринге өстүрер-биле чорудуп тур-пар апарганнар.

Саян тайгалыңда сура-лыг барууну кил көвү-дөт, үндөт порканы а-чылар болган чок-ла ала тыртып аар болу берген.

(СЭТА-ның көрр.).
Кызыл.

Муруну эриктен тууш-турган ууш, бөдүк көвүдөтү ол-бо ушундан баштарын дүгү эргеп хаяга мөңгү-лөп көстүр ийи кижн бот-бот-тарына утуштур кел чоран-нар. Көвүдөт ортузунга чедик оларын кушкартарын мыж-рашкан үш, хемин шулураа-агымы үдөшпаш, коошула-тырып келген. Олар мөңгү-лөп турда, ырак чиге дүжү-дөт дээр ажал көр болза, чиге ушундан кырында ийи кижн айтады аларда хол ту-лушкы ишкеш сагындарар ийи.

— Па, бизги Төре ишкеш-жүчүл? Экин, экин!
— Аа-эй?— дигеш, алдыкы кулаанга калкытыр тутпу-цаан; — Кай, өнүмү Салык-оол сен сен бе? Кулак калды-калды!— деп, бирээни алгы-ган. Олар мунчалдыр-ла, бөдүк көвүдөтү ажур харан келген, сыйры будук-бүдүк дөм хо-роон дөмөңгө тура, хоор-ежн бергенер.

Кижн чон аразында ажал-лап, чурттап чораша, хая-даа, калың-даа, калдык-даа хуу-салим килер-биле ушур-а-жып, чуртаалжы бээр өтө-дир ийи. Бо ийи эшпел би-рээни— боду, өскөн-биле ам хараан таныжа бээр салар, почтукун!

Оортон бээр түс чылын ба-рык-ла дөрттүп бир кезинден ажал үс эткен. Ийиан Бай-Тайганын Шуйга бирээни Му-гур, өскөн Мөгөн-Бүрөн чуртуту, ажал ууш — ам-даа хуу ажал-агылыг арат, ажал-ан— каттышка школа сур-гууду, мылдыг ийи эр орук-дай таваржы бергенер.

Бергелерге мергежил бедир

Олар бир кижиден аят ачылап алгаш, ушкыжыкш, Каргыж улапканнар.
Орук, кижн-даа бөлбөс ийи кижн алды айнып халыкы-ининде, ажал-сыйг бөжө иш-каш, хайныл-мөрсөп чылар пунккы хемге көлөш, үр-даа боданмай, дужа-көлбөжө чү-күдүп кырыккенер. Сут эел-генин эргеш, аштын дөмдөңгө чедип чорда, аят күштүг агым-га дооралдыр шалтыгаш, даш чыыдактай берген. Эрлер «думчукка» туттанда, бизза-сугжу» дөм ишкеш, карак чы-веш аразында саяргыж шура-жы бергенер. Оон ийиан чо-гум чүч болганым Салык-оол бөлбөс. Онгарын көргө, ажал оон бажын куду көрүндүр саркытар туткан, ажал-мобун мажын, тынгарган турган. Эшпел бөлбөс ажал сүт тыртып-тарга, Төре ону бир холу-биле экингө сөлөп, өскөн-биле хар-банын-туттукун чораша, дара-гында эрике үндүрү ажал-келген ол чүс-чүдүр Төре чажы-дан тура-ла Мөгөн-Бүрөнни суутга, бөдүк дөм, шымыл өөрөгөн, а Салык-оол сыр-дедир, бичининде Мугур

эриктен ойнап турган, сутга дүжүп, саяргыж бөдөдөкш, ошкү кижн чүдүрүп ушта шал-тыгаш, тыл менди чанып келген төгүдүт кижн чүс-чүдүр. Экинни амы-тыны ал-башан, Төре боду аймыла та-варышкан: кулаанче сүт кир-геш, дүлөй болуп арткан. Ону Салык-оол калында-даа ут-наас. Бодун төмөлөп, ажал кээргеп, өөрүп четтериникин биле сактып чоруур.

Бо-ла чурту, чоңу дөңдө, Бодун боду кээргөвөс, өскөлөр дөм амы-тынын өргүрүлгө бөлөп болза, — Кижн-дир ол, кижн-дир, Кижини үнелер!— деп, ол сөөлүндө бир шүдүңгө би-жө-дө-дө!

Көвүдөт мунда чутга үр-гүдүдөтү.
— Оон ийи, экин?
— Аа-эй?— диге-даа, Төре айтырып уш-шын экинни эринден помчуп алкан. Баш-тай ол элекке көргө берген бажынын дүгүн, оон соонда хала-каракталык бора костю-муну дырышкартарын эде-хере суйбалгаш, бызанын дөт улу кара карактарын

«Шыкныч» конкурузунга

Салык-оол чымчадыр көр-гөн.

Өлгөн-башта ага ным соонда, Мөгүн-Тайга кожуун эргелден дүжөк. Колхозчу амдырал эгелен. Баштай ол Бай-Тайганын, Барыш-Хем-чикин, оон катан-ла Бай-Тайганың эргелген турган, сөөлүндө ийи колхозка агым-лавы берген. Ол эде тургу-зушкун, барза-барза, Мөгүн-Тайганы — район, колхоз-тарын — совхозтар кылдыр чарты тургусканын биле доо-зуган. Бо дөргө бодуң ко-жуунун наамары, бир ажал чылар чуртаалжы бээр чүс болза, салым-дыр. А экин эрткин орум кожуунун төгү-дүдөт ажалымыс. Ам чурттап, дөргөп чоруур коошунар-биле калы мөңгө болган мөңгү үм-чөгөмгө хуу, шитилештирген, социалист-даа ажал-агылыгы көр, эде-сайгар тургусчур улу-хуу онашкан. Экинни арат, калдык-хавырчанды малчын, харын-даа, ажалың деп чүд-дүккөдү аттарга чедир, бо аразында чүлө төсө, хаван малдаан ажалын башка, чыгыс, сарлык, ошкү, хой-бо-ла бүгү дөрт чүдүн малчын ажал-агылыгы, ажал-ду-жун-даа көрүп мата хандын. Ам Тыяның бир крал соохоу — Мөгөн-Бүрөндө хойку деп чыгай ат-биле хуудуудун көр мен.

С. МОЛДУРГА.
(Улан-Уул)

СПОРТ — КИЖИ БУРУЗУНУҢ ХЕРЭЭ

Кишиндөтүң «Виброприбор» бодурулгени каттыжымы-нының үш ажалыңыңын бирээни — куш-культуруж. Ону беш чылда бодурулгени куш-культу-раны болгаш спортту сайзырадыр дугайында салдым-ган сурулга чедикшикинн кууштинген дээрин чок-ка чаа болган парком хуралыңа дөмдөгөн.

Бистин спортчуларыңыс ГТО талазы-биле хоорай бол-гаш республика чемпионат-тарыңа чыгыс удаа эрөт тилекти болуп келген. Олар бугу-ле маргылдааларга Мо-давильин спортчу алдары чедикшикинн камгалап тур-пар— деп, СЭТА-ның коррес-пондентин-биле бесөдөзүң «Виброприбор» каттыжымы-нында парком секретары В. Иванков дөмдөгөн. — Ийиан-даа бодурулгени киж-жн буруз спортка ынак бол-зун дөм саягы салымчы-нымысты сомкатпай турар бис. Партияның XXV съезди-ниң шитилештеринде ажал-каныңа дүштүр паркомун идеология комиссиясында ки-рил турар культура-чыры-дымың болган спортчу-масс-салыг ажалдар чорудар сек-тор куш-культураның ажал-ырыңдыр документал кича-рейге алган. Партия, профсо-ул болган комсомол органи-зациялары социалистг чар-ыштын түнөйлү үндүрүп тура, «Куш-ажыла мурулан болушка, спортка баш му-ра!» деп кыйгырткың күт-сөдөзүн баш өөрөпп көрүп

Ю. Червеса бодурун брига-дың келжигиниң бугу-ле спортчу маргылдааларга ки-рилсин, ГТО-нун нормалары дужазын дөм бугу-ле чүд-дөт кылган.

Эки спорт баазаны чок-ка херек бүтөс — деп, В. Иванков уламчылаа. — Каттыжымыңың чыны-га улуз комлексни бот-тарымыңн куш-уус-биле туттувус, мына дөмдөт, гандбол, баскетбол, ша-дерин бар. Амгы үдө өң ийиги ээлзөңнү тууш доо-с-туп турар, ол ажалыңа ки-рерге маргылдаалар өрттирер, кымык үдө бөдөккөдөр чо-рудар ажалар тыптын көр. Кишиндөтүң дугайыңа зона-ыңда баазаны эде дөргөн, чаа шөдүгөштерин болган ГТО хоорайн ыла кылган. Чооку үдө бистин өөбөж-тигелеринин чыныга спорт комплексиниң уушар.

В. НОВОСАДНОВ.
СЭТА-ның көрр.

телевидение

ОКТАБРЬ 23-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
8.00 — «Уе». Информастыг программа. 8.50 — Эртеңги сула шимчөшкүн. 9.15 — «Гор-нистер, харымылар!» 9.45 — «Бодунуң албада». Уран-чел-чел телефильм. 2-ги серия. 10.50 — «Кино аян-чоруктар клуу». Ю. А. Сенкевич өртти-рер. 11.50 — Мөдөзөл. 11.55 — 14.00 — Чансар. 14.00 — Ме-дөзөл. 14.20 — Каттыжын На-циялар Организациаларын дөргөй хушун. «Бомбурек-тин келер үчүн». Документал-дыг фильм. (СЭП-биле Бол-гария). 15.00 — «Револушчу плакат». 15.30 — «Хушун үнү». Фильм-концерт. 16.35 — «Орбон» телестудияның ажал-корреспонденттериниң Лени болган СЭП-ниң Күрү-не шаңналарын лауреады СЭП-ниң ЭА-зын академия-ги Л. М. Бреховскийн-биле ужуражылган. 17.30 — «Миди-оннарыңа дөмдөтүлгө ууш-те-диз». «Кол улаанчымында». СЭКП-ниң дашкы политка-зымын дугайында. СЭТА-ның политиктиг таймлырлажымы С. Ф. Кулик өрттирер.

МОСКВАДАН
18.15 — Бөтүн дөргөсөе. КЫЗЫЛДАН
18.30 — «Партия органи-зацияларда өттөткөр болган сомгудалар». Дамчылыга. МОСКВАДАН
19.00 — Европа чемпионат-тарында футболга дөмдөт. «Спартак» — «Эсбер» (Дан-ия). В. И. Ленин аттыг ста-диондан дамчылаа. 20.30 — «Уе». Информастыг про-грамма. 21.15 — «Музейге кө-рөт». Фильм-концерт. 22.00 — 22.40 — «Сонга мындада Ар-тика». Документалдыг теле-фильм.

ИЦИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
18.00 — «Колга ажалалар». КЫЗЫЛДАН
18.15 — «Круткая». Теле-фильм.
МОСКВАДАН
18.30 — «Мадырыңа чорук». КЫЗЫЛДАН
19.00 — Чаралдар. 19.05 — 20.15 — Документалдыг филь-мнн программасы: «Хуусалы-эртсе-даа». «Краснодонун монго-до». 20.20 — 20.35 — Ха-кас автономнун областың 50 чылыңа «Жаркн» фильм-кон-церт.

ОКТАБРЬ 23-ТЕ
«НАЙРАЛ»: «XX чүс чыл-ды дээрбечилер» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 21.10. «Сер-жант Цыбуланиң чалайга ба-рып чораны» 18.40 шактарда. «ПИОНЕР»: «Немеле ай-тырылгар» 9.00, 13.40, «Эзир оолдары» деп кино клуб 10.40.

15.00, «Обломовтун амыра-мындан каш хунер» (2 сериа-лы) 17.15, 20.10 шактарда. «ВОСТОК»: «Арастан ман-гыс» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда. «КАА-ХЕМ»: «Лимонадтыг Джи» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30, «Эзир огул» 13.00 шактарда.

АГААР

Бүгүн республикага бүргөн, ажал, чамдык верелге биче чаар. Муруну-барымы чүк ула-нымышынн халкын дүргө-гени секундда 9.14 метр че-

дер. Аларын температурамы 0-5 градус сооктан 0-5 градус чылыг болур.

Кызыл шокар бодуулар, чагбас. Барымы чүк улаанымы-нымын халкын дүргөн секун-да 9.14 метр чедер. Аларын температурамы 3-5 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ОКТАБРЬ 23-ТЕ
«НАЙРАЛ»: «XX чүс чыл-ды дээрбечилер» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 21.10. «Сер-жант Цыбуланиң чалайга ба-рып чораны» 18.40 шактарда. «ПИОНЕР»: «Немеле ай-тырылгар» 9.00, 13.40, «Эзир оолдары» деп кино клуб 10.40.

15.00, «Обломовтун амыра-мындан каш хунер» (2 сериа-лы) 17.15, 20.10 шактарда. «ВОСТОК»: «Арастан ман-гыс» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда. «КАА-ХЕМ»: «Лимонадтыг Джи» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30, «Эзир огул» 13.00 шактарда.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

Алтайны болган Красно-ярскийн медицина институт-тарынн бөлөк салбыра-рыңа өөрөң киририн күзүң оолдар болган кыстарын рес-публиканың Калык камгала-министрствозу чыл турар. Бөлөк салбырыңа 34 хар-дан өрү эвез намыл, дооскал ортуктар эртемн, совхозтар-нын мурунчы ажалчыларын, СЭП-ниң Чексатг Кыте-ригай халыкпарларын эмел-гени биче персоналды (биче сестраларын, санитарларын) хууш алыр. Бөлөк салбы-рыңа киририн күзүң ажал ажалчыларын 1 чылдан эвез эвез ажал стажтыг (өө-рөңгө чылдары ажал кирбес) болур, а эмелгени биче пер-соналы — ол-ла ажалыңа 2 чылдан эвез эвез стажтыг болур. Сөөлү чылда ажал-нын стаж үзүктөл чок болур ужурул.

Бөлөк салбырыңа кире-рин киририн болган ийиар өөрдүн чорударын үстүрүп бодурулгенин, тургударын, транспорт болган харылаа-организациаларын, совхоз-тарын, эмелгелерин, эмел-ге-профилактиктг ажал-чедерлерин, шөрүт кесектерин удуруччулары партия, комсо-мол болган профсоюзлг орга-низациаларын реккомен-дация-биле кылор.

Бөлөк салбырыңа өө-рөңдөр дараазында докумен-терин эскер:
1. Ректорун адынта биле-риникин (тускай майыска).
2. Өөрдүн чоруткан бижн (тускай майыска).
3. Ортук эртемнн дуга-

йида документ (боду-биле).
4. Бирги удуруччуңун, шө-рөт кезээни командирия, партия организациалыңн се-кретарын (командарынн политиктиг ажал талазы-биле оралкычының), мекстом (ажалчын комитетинн) дар-ганын ат салганы характе-ристика, комсомол органи-зацияны секретарынн ат салганы (комсомол комитет-тинн талмачын салга) харак-теристика.
5. Амгы үдө ажалдап ту-рары дөмдөзүң куш-ажал дөмдөзүң ушта бижиле.
6. 3х4 кемчээдиг 6 туртк (берт чокка).
7. Ф-286 формага ажал ажалчыларын.

Ортук шокманы дөмдө-зүңгө хемия, биология, физи-ка эртемнере бесөдөзүң соонда ректорун дужазын бугулар бөлөк салбырыңа ноябрың 10-дан 25-ке чедир кыр синаар.

Кичээдер декабрь 1-де эгел-дөр. Өөрөң хуусамы — 8 ай. Бөлөк салбырын дооскан, доозарынн эскемешерн дужа-галарын институтун бирги курузунга киреринн эске-мешерн чокка хууш алыр.

Институтта: эмелгелерин, недиатрияны факультеттери бар.
Документалары Калык-кам-гала министрствозу 1980 чылды ноябрь 10-га чедир ху-дээ алыр.

АДРЕС: Кызыл хоорай, Ленин куудукузу, 10. кадарар калдын.

ССРЭ-ниң улус ажал-агыын катап тургузарының болгаш хөгжүдериниң 1949 чылда үндүргөн күрүнениң дөрткү чээлизи

1980 чылдың октябрь 2-де Хабаровск хоорайга болган өрөк эгидеринн тиражының

АЛБАН ХУУНУҢ ТАБЛИЦАНЫ

Чээлин ажаллаче үндүргөн бугу разрядтарынн серияларынн дараазында бөлүктөрүнн (бөлүк бурузунде 25 серия бар) шупту 50 номерлеринн (№ 01-ден № 50 чедир) облигациялары өртөң эгидери-биле тиражта кирген:

№ сериядан	№ серия чедир	№ сериядан	№ серия чедир	№ сериядан	№ серия чедир	№ сериядан	№ серия чедир	№ сериядан	№ серия чедир
060001—060025	060051—060075	060076—060100	060101—060125	060126—060150	060151—060175	060176—060200	060201—060225	060226—060250	060251—060275
060276—060300	060301—060325	060326—060350	060351—060375	060376—060400	060401—060425	060426—060450	060451—060475	060476—060500	060501—060525
060526—060550	060551—060575	060576—060600	060601—060625	060626—060650	060651—060675	060676—060700	060701—060725	060726—060750	060751—060775
060776—060800	060801—060825	060826—060850	060851—060875	060876—060900	060901—060925	060926—060950	060951—060975	060976—061000	
061001—061025	061026—061050	061051—061075	061076—061100	061101—061125	061126—061150	061151—061175	061176—061200	061201—061225	061226—061250
061251—061275	061276—061300	061301—061325	061326—061350	061351—061375	061376—061400	061401—061425	061426—061450	061451—061475	061476—061500
061501—061525	061526—061550	061551—061575	061576—061600	061601—061625	061626—061650	061651—061675	061676—061700	061701—061725	061726—061750
061751—061775	061776—061800	061801—061825	061826—061850	061851—061875	061876—061900	061901—061925	061926—061950	061951—061975	061976—062000
062001—062025	062026—062050	062051—062075	062076—062100	062101—062125	062126—062150	062151—062175	062176—062200	062201—062225	062226—062250
062251—062275	062276—062300	062301—062325	062326—062350	062351—062375	062376—062400	062401—062425	062426—062450	062451—062475	062476—062500
062501—062525	062526—062550	062551—062575	062576—062600	062601—062625	062626—062650	062651—062675	062676—062700	062701—062725	062726—062750
062751—062775	062776—062800	062801—062825	062826—062850	062851—062875	062876—062900	062901—062925	062926—062950	062951—062975	062976—063000
063001—063025	063026—063050	063051—063075	063076—063100	063101—063125	063126—063150	063151—063175	063176—063200	063201—063225	063226—063250
063251—063275	063276—063300	063301—063325							

ТАБЛИЦАГА ТАЙЫЛЫР

дөрткү чээлинн тиражыңа кирген облигациялар бугулар. 1961 чылдын январь 1-ден эгелен өрткөртөрн 10-та 1 хамаарылаагы масштаб-биле өскөрткөнн барымдалаа, дараа-зында түннөри төлөр: